

Smrtna kazna više nema efekta - više se niko i ne boji smrti!" kako je zapisao Milan Đilas u *Revolucionarnom ratu*. I konačno Nikolić tvrdi da su komunisti postavili tezu da religija zavisi od ekonomskih odnosa. Oni nisu željeli rješavati samo socijalne probleme društva već su nastojali da u potpunosti izgrade jedan novi sustav, ateistički i svoju vjeru koja nudi odgovore na sva pitanja o smislu života i cilju povijesti, stvarajući svoje nauke. Ta nova religija je gušila i potiskivala nasljeđe i obračunavala sa svim tekovinama predratnog društva. Novo socijalističko društvo apsolutno je negiralo prošlost, mijenjajući kako kaže Nikolić i sam karakter srpskog naroda, koji postaje dvolični, negativan. S time Nikolić i završava ovu svoju knjigu. Mislim da ju treba pročitati jer mnogo toga objašnjava i dokazuje. Knjiga je kvalitetno znanstveno djelo, koje jednostavnim riječima uobličava spoznaje koje do sada nisu bile iskazane riječima. Ona upotpunjava i spoznaje za zbivanja na prostorima Hrvatske a zaključak je da su Nijemci jednako tretirali cijeli prostor bivše monarhističke Jugoslavije gledajući u tom prostoru Jugoistok koji upotpunjava njihov veliki prostor. Bilo bi vrlo poželjno da se i u Hrvatskoj načini slična studija jer dosadnji radovi prikazuju ili partizanske ili ustaške prilike, a knjiga Holma Sundhaussena *Wirtschaftsgeschichte Kroatiens im nationalsozialistischen Großraum 1941-1945*, (Stuttgart 1983) opet odnose Hitlerovog trećeg Reicha prema ustaškom režimu uz sporadičan prikaz položaja stanovništva pod vlašću ustaša za vrijeme rata.

Mira Kolar-Dimitrijević

**ANTUN GIRON, ZAPADNA
HRVATSKA U DRUGOM
SVJETSKOM RATU**
ADAMIĆ, RIJEKA, 2004.

U izdanju izdavačke kuće Adamić d.o.o. Rijeka, objavljena je posthumno knjiga dr. sc. Antuna Girona, *Zapadna Hrvatska u Drugom svjetskom ratu*.

Kao rezultat višedesetljetnog sustavnog istraživanja izvorne građe, te niza objavljenih znanstvenih i stručnih radova i knjiga vezanih za povijest Zapadne Hrvatske (Rijeka, Istra, Kvarnersko primorje i Gorski kotar) u 20. stoljeću, nastalo je ovo opsežno djelo. Njezin sadržaj je doktorska disertacija obranjena na Filozofskom fakultetu u Zadru te prilagođena za objavljivanje. Jedinstvena je sinteza povijesnih događanja vezanih za područje Zapadne Hrvatske u Drugom svjetskom ratu.

Autor nas u predgovoru (str. 5-7) uvodi u tematiku te kroz uvodne napomene daje osnovne smjernice koje su ga nosile pri izradi svoga rada. Ističe značajnu zemljopisnu ulogu prostora Zapadne Hrvatske u spletu povijesnih događanja prve polovice 20. stoljeća, a navodi i kako je od posebne važnosti za znanstveni pristup obradi ove problematike bitno i pitanje periodizacije. Prema njegovom mišljenju te pristupu obradi teme i odabiru metodologije, potrebno je napustiti dosadašnju, uobičajnu periodizaciju. Antun Giron ističe kako njegova odabrana periodizacija odražava realni sadržajni i kronološki slijed događaja. Taj njegov odabir i novi pristup periodizaciji ove tematike najbolje je vidljiv i iz sadržaja knjige (str. 529-534).

U uvodu (str. 9-25) autor detaljno i pregledno opisuje problematiku vremena koje je prethodilo Drugom svjetskom ratu, a koja je neposredno utjecala na prilike na području Zapadne Hrvatske. Ovdje se kroz nekoliko poglavlja osvrće na političke, ali i društvene i gospodarske prilike nakon Prvog svjetskog rata, i to na međunarodnoj razini, na području Kraljevine SHS, odnosno Kraljevine Jugoslavije te unutar nje, na području samo Zapadne Hrvatske.

Središnji dio rada podijeljen je u dva dijela. U prvom autor govori o prevlasti Kraljevine Italije na području Zapadne Hrvatske od travanjskog rata 1941. godine pa do ugovora o primirju sa zapadnim antihitlerovskim vodećim silama 1943. godine (str. 29-210). Donosi i analizira nekoliko zanim-

ljivih tema – Zapadna Hrvatska od travanjskog rata 1941. do vojnih uspjeha saveznika sredinom 1943. godine, prekretnica u Drugome svjetskom ratu i njen odraz na prilike u okupiranoj Kraljevini Jugoslaviji i Hrvatskoj, kapitulacija Kraljevine Italije i njene posljedice na prilike u Zapadnoj Hrvatskoj. Svako od tih tema autor pristupa vrlo detaljno i sadržajno. Tako govori o raspadu versailleskog sustava i Drugom svjetskom ratu, o Zapadnoj Hrvatskoj od sloma Kraljevine Jugoslavije do pokretanja partizanskoga rata te o razvoju antifašističkoga pokreta i partizanskog rata u Zapadnoj Hrvatskoj od ljeta 1941. do jeseni 1942. godine. Zatim govori o utjecaju pobjeda antifašističke koalicije na mijene u planovima osovinskih saveznika, NOP-a i središnjice HSS-a te o području Gorskog kotara, Kvarnerskog primorja i Istre od jeseni 1942. do sloma Kraljevine Italije 1943. godine. Posebno se osvrnuo i na planove i pripreme osovinskih saveznika i NOP-a Hrvatske u očekivanju sloma Kraljevine Italije, na razoružanje talijanskih okupacijskih snaga nakon objave primirja između anglo-američkih snaga i Kraljevine Italije, na jačanje vojnog potencijala NOP-a u Zapadnoj Hrvatskoj nakon predaje talijanske vojske, na preuzimanje vlasti i provedbu političkih ciljeva NOP-a Hrvatske u okruzima Gorski kotar i Hrvatsko primorje te na odnos koalicije talijanskih antifašističkih stranaka i NOP-a prema nacionalnome pitanju i državnompravnome statusu Istre. U drugom dijelu knjige autor govori o prevlasti Trećeg Reicha na području Zapadne Hrvatske u vremenu od kapitulacije Kraljevine Italije do svibnja 1945. godine (str. 213-423). Ovdje on obrađuje također nekoliko veoma zanimljivih tema. Tako prikazuje njemačku okupaciju Istre i Kvarnerskog primorja. Posebno se osvrće na ofenzivne operacije njemačke grupe armija B na partizanski teritorij u Zapadnoj Hrvatskoj, na aktivnost obnovljenih jedinica NOVH i ofenzivne operacije njemačke grupe armija F. Govori i o prob-

lemima NOP-a nakon gubitka partizanskog teritorija u Istri i Kvarnerskom primorju, o odnosima među osovinskim saveznicima nakon uspostave njemačke Operativne zone Jadransko primorje (sa sjedištem u Trstu) te o borbi njemačkih snaga i jedinica 11. korpusa NOVH za prevlast nad prometnicama i pomorskim prostorom Kvarnera općenito. U ovom je dijelu knjige autor posebno poglavlje posvetio prevlasti KPH u organima NOP-a Zapadne Hrvatske i problemu širenja baze NOP-a u tadašnjoj Rijeci. Analizira NOO-e i političke organizacije NOP-a u funkciji orijentacije KPH na sve brže preuzimanje potpune vlasti i provedbu revolucionarnih mijena te govori o riječkom pitanju u planovima zapadnih saveznika i političkim strujama u tadašnjoj Rijeci (grad na desnoj obali Rječine). Posebna tematska cjelina ovog dijela knjige posvećena je slamanju vojne moći Trećeg Reicha i uspostavi ravnoteže vojnih snaga na području Zapadne Hrvatske. Tu se autor osvrnuo na sam slom obrane Hitlerove europske tvrđave i jugoslavensko pitanje u okviru sporazuma Velike Britanije i SSSR-a o interesnim sferama. A. Giron analizira uspjehe 11. korpusa NOVH u zaleđu njemačke protudesantne obrane kvarnerskoga prostora te političke prilike u Zapadnoj Hrvatskoj nakon sporazuma Tito-Šubašić. Prikazujući planove završne ofenzive na Treći Reich te završne operacije 4. armije JA na području Zapadne Hrvatske i kapitulaciju njemačkih snaga, autor zatvara svoj opsežni i detaljni rad, sintetski prikaz, govoreći o završnici Drugog svjetskog rata i slomu njemačkih snaga u Zapadnoj Hrvatskoj.

Sažetak (str. 425-433) donosi kratki, ali jezgroviti pregled vrlo pomno i svestrano obrađene tematike o razdoblju Drugog svjetskog rata na području Zapadne Hrvatske. Ovdje autor ističe neka svoja stajališta i zaključke o tom turbulentnom razdoblju povijesti. Sažetak je na slijedećim stranicama knjige objavljen i na engleskom i talijanskom jeziku.

Važno je napomenuti da autor koristi bogati znanstveni aparat, pa tako knjiga sadrži čak 2002 bilješke, što ukazuje na stručnost, ozbiljnost i uloženi trud ovog istaknutog povjesničara i znanstvenika. Prije vrlo detaljne bibliografije, popisa vrela i literatute autor donosi kao prilog izbor nekoliko fotografija i faksimila vezanih za područje Zapadne Hrvatske u Drugom svjetskom ratu što dodatno nadopunjuje sadržaj knjige. Uvrštavanjem iscrpnog kazala skraćenica, kazala osobnih imena, kazala zemljopisnih pojmova knjiga postaje i koristan priručnik.

Dr. sc. Antun Giron, nedavno preminuli, bio je dugogodišnji znanstveni radnik u Zavodu za povijesne i društvene znanosti u HAZU, neko vrijeme i direktor Historijskog arhiva u Rijeci, itd. Koautorski je dobitnik (s akademikom P. Strčićem) nagrade grada Rijeke. Ova knjiga, suvremeno koncipirana, temeljena na arhivskoj građi i sustavnom proučavanju povijesti Rijeke, Istre, Kvarnerskih otoka i Gorskog kotara u razdoblju Drugog svjetskog rata kruna je njegova životnoga rada i opusa. Djelo je svakako hvalevrijedan doprinos hrvatskoj historiografiji, a daje i poticaj za nove znanstvene rasprave, nova istraživanja i spoznaje o toj tematici.

Andrea Roknić

**ANTIFAŠIZAM NA BUZEŠTINI.
NARODNOOSLOBODILAČKI
POKRET 1941.-1945.**

BUZET, 2003.

Zbornik *Antifašizam na Buzeštini* izdavački je projekt nekoliko nakladnika - Saveza antifašista Grada Buzeta, Izdavačkog poduzeća Reprezent iz Račica, Pučkog otvorenog učilišta "Augustin Vivoda" te Katedre čakavskog sabora iz Buzeta.

To reprezentativno izdanje zborničkog tipa objavljeno je uz šezdesetu godišnjicu povijesnih Pazinskih odluka iz rujna 1943. godine, kojima je, kako ističu nakladnici,

narod Istre okrunio svoju dugogodišnju borbu protiv fašizma i težnju za oslobođenjem i sjedinjenjem s matičnom domovinom, a prema ocjeni akademika Petra Strčića, koji je napisao predgovor ovoj ediciji (str. 7-9), riječ je o najopsežnijoj i sadržajem vrijednoj knjizi o antifašističkom pokretu u razdoblju od 1941. do 1945. godine koja se pojavila u posljednjih trinaest godina u Republici Hrvatskoj.

Istru su nemiri i tragični događaji Drugog svjetskog rata zahvatili od njegovog samog početka. Kroz narodni ustanak, antifašizam i narodnooslobodilačku borbu istarski je narod nastojao ostvariti želju za nacionalnim i socijalnim oslobođenjem od stoljetne tuđinske vlasti i sjedinjenjem s maticom zemljom, Hrvatskom. Općenarodni antifašistički pokret zahvatio je cijeli Istarski poluotok (hrvatski i slovenski), pa tako niti područje Buzeštine nije bilo izuzeto. Ovaj zbornik upravo i donosi najviše studija i članaka vezanih za ratna zbivanja u tom sjevernom dijelu hrvatske Istre.

Zbornik ukupno sadrži 71 rad četrdesetorice autora. Zbog tematske raznolikosti radovi su sistematizirani u četrnaest poglavlja, a bilješke, koje sadrže neki od njih, sumirane su u posljednjem, petnaestom poglavlju (str. 565-602). Ovdje je možda važno napomenuti da je većina radova, studija i članaka ranije objavljivana u dvadesetak svezaka Buzetskog zbornika, ali i u nekim drugim publikacijama (zbornicima i časopisima). Svi radovi u ovome zborniku donešeni su u integralnom obliku, odnosno kako su prvotno objavljivani.

Prvo poglavlje (str. 13-40) donosi radove vezane za Buzeštinu između dva svjetska rata. Ovdje su objavljene studije Dragovana Šepića, Alojza Čargonje, Darka Dukovskog te Dušana Jakca. U drugom poglavlju (str. 43-58) autori su se osvrnuli na rad i ulogu Istrana u emigraciji. O tome su svoju ocjenu dali Ernest Arbanas, A. Čargonja i Dušan Tumpić. Nekoliko studija trećeg poglavlja (str. 61-126) posvećeno je početku narodnog ustanka

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA LVI-LVII
ZAGREB 2003.-2004.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LVI-LVII, str.1-259, Zagreb 2003.-2004.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor

Mirjana Gross

Ivan Kampuš

Franko Mirošević

Ivica Prlender

Tomislav Raukar

Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:

ABC Clío

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:

Horetzky